

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ทราบกันดีว่าการรักษาความสะอาดของร่างกายเป็นประจำเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้คนเรามีสุขภาพดี และเป็นความรู้ความเข้าใจที่นักเรียนในระดับประถมศึกษาที่มีอยู่อย่างเพียงพอ ทั้งนี้เพราะในหลักสูตรประถมศึกษาที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน ได้บูรณาการเนื้อหาวิชาสุขศึกษาไว้ในหมวดสุขภาพพลานามัย กลุ่มวิชาส่งเสริมประสบการณ์ชีวิต ทำให้นักเรียนได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาพอนามัยที่เหมาะสมที่จะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บขึ้นกับตนเอง อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติแล้ว จากการศึกษาภาวะสุขภาพของนักเรียนในระดับประถมศึกษา โดยกองอนามัยโรงเรียน กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข พบว่ามีนักเรียนเป็นจำนวนมากที่ยังประสบปัญหาทางด้านสุขภาพอนามัย ซึ่งส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากการรักษาอนามัยส่วนบุคคลไม่ดีพอ ดังเช่นในปี 2536 ที่กองอนามัยโรงเรียนได้ศึกษาภาวะสุขภาพของนักเรียนระดับประถมศึกษา ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พบว่า นักเรียนถึงร้อยละ 42.6 เป็นโรคฟันผุ ร้อยละ 17.1 มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ร้อยละ 17.0 เป็นโรคเหา ร้อยละ 11.7 เป็นโรคเกื้อย ร้อยละ 3.1 เป็นโรคกลาก ร้อยละ 2.4 เป็น หนูน้ำหนวก ร้อยละ 1.1 เป็นแผลพุพอง และร้อยละ 0.3 เป็นโรคหิด (กองอนามัยโรงเรียน, 2536) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความรู้ความเข้าใจแต่เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมได้ ซึ่งสภาพปัญหาดังกล่าวได้เกิดขึ้นในโรงเรียนระดับประถมศึกษาที่ประกอบด้วยนักเรียนที่เป็นชาวเขาทั้งหมด เช่น ในโรงเรียนที่ผู้วิจัยสอนอยู่ รวมทั้งโรงเรียนที่มีลักษณะเดียวกันที่เพื่อนครูท่านอื่นสอนอยู่ด้วยเช่นกัน และจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องก็พบว่า นอกจากความรู้ความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาพแล้ว ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีกที่มีส่วนในการมีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมของบุคคล เช่น จากการศึกษาของ อูบล เลี้ยววาริณ (2534) ก็พบว่าการศึกษาที่บุคคลจะได้รับแล้ว บุคคลจะต้องมีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมสุขภาพ มีความเชื่ออำนาจในตนเองเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพสูง และมีลักษณะมุ่งอนาคตสูงด้วย และจากทฤษฎีต้นไม้วิจัยธรรม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2538) ก็ได้สรุปไว้ว่า บุคคลที่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิด

อะไรกับตน เช่น สุขภาพดีหรือเสื่อม สามารถที่จะอดได้รอได้ และกระทำการที่จะก่อให้เกิดผลดีแก่ตนในวันข้างหน้า และมีความเชื่ออำนาจในตน เชื่อว่าการกระทำที่เหมาะสมของตนจะก่อให้เกิดผลดีต่อตนเอง และการกระทำที่ไม่เหมาะสมจะก่อให้เกิดผลเสียในวันหน้า และการมีสุขภาพที่ดีในวันหน้าขึ้นอยู่กับว่าวันนี้เราดูแลตนเองดีเพียงใด จะเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม

จากเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าลักษณะมุ่งอนาคตและความเชื่ออำนาจภายในตนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะผลักดันให้บุคคลมีพฤติกรรมสุขภาพอนามัยที่เหมาะสม ซึ่งทั้งความเชื่ออำนาจภายในตนและลักษณะมุ่งอนาคตนั้น ได้เคยมีผู้ศึกษาพบว่ามีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดูที่บุคคลได้รับ ดังเช่นการศึกษาของ ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจวบจันท์ (2520) พบว่าการมีลักษณะมุ่งอนาคตสูงของเยาวชนไทยนั้นสัมพันธ์กับการได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักมากใช้เหตุผลมากและลงโทษทางจิตมากกว่าทางกาย และต่อมาเมื่อ ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2529) ซึ่งได้ศึกษาเรื่องการควบคุมสื่อมวลชนของครอบครัวกับจิตลักษณะที่สำคัญของเยาวชนไทยก็ พบว่า เยาวชนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนจะยอมรับการควบคุมสื่อมวลชนจากบิดามารดามาก และรับสื่อมวลชนที่เหมาะสม โดยเฉพาะด้านโทรทัศน์และสิ่งพิมพ์ และจะมีลักษณะมุ่งอนาคตสูงในส่วนของความเชื่ออำนาจในตนนั้นก็ได้มีการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลกับความเชื่ออำนาจในตนของเด็กวัยรุ่นไทยโดย ทศนา ทองภักดี (2528) ก็พบว่า การมีความเชื่ออำนาจในตนสูงของวัยรุ่นไทยนั้นมีความสัมพันธ์กับการได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล และเมื่อวรรณะ บรรจง (2537) ได้ศึกษาเรื่องลักษณะทางศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของเยาวชนไทยจากชุมชนแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองในภาคใต้ ก็พบว่าในกลุ่มเยาวชนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมาก มีความเชื่ออำนาจในตนมากกว่าเยาวชนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนน้อย

จะเห็นได้ว่าความเชื่ออำนาจภายในตนและลักษณะมุ่งอนาคตของบุคคลนั้นมีความสำคัญต่อการมีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม และทั้งความเชื่ออำนาจในตนและลักษณะมุ่งอนาคตนั้นสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดูที่บุคคลได้รับ นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาพบว่า ความทันสมัยของพ่อแม่จะทำให้ลูกมีความทันสมัยด้วย (Armer & Youts, 1971 ; Dawson, et al., 1972 อ้างใน ณรงค์ศักดิ์ จันทน์นวล, 2520) หรืออาจกล่าวได้ว่า ความทันสมัยของพ่อแม่ทำให้ลูกมีลักษณะมุ่งอนาคต และมีความเชื่ออำนาจภายในตนเพิ่มมากขึ้นด้วย ทั้งนี้เพราะบุคคลมีความทันสมัย เป็นบุคคลที่มีความเชื่ออำนาจภายในตน และมีลักษณะมุ่งอนาคตสูง

ผู้วิจัยในฐานะที่ทำงานเป็นครูผู้สอนนักเรียนชาวเขา ได้พบเห็นปัญหาด้านสุขภาพอนามัยของเด็กนักเรียน อันเนื่องมาจากการรักษาความสะอาดร่างกายไม่ดีพอ เช่น เป็นเหา เป็นโรคผิวหนัง โรคพยาธิ ไข้หวัด ท้องร่วง เป็นต้น ทั้ง ๆ ที่เด็กนักเรียนเองก็ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาอนามัยส่วนบุคคล หรือการมีสุขภาพที่ดีอย่างเพียงพอ จึงเป็นเหตุให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาเพื่อตรวจสอบว่าความทันสมัยของพ่อแม่และวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่เด็กนักเรียนได้รับจะมีอิทธิพลต่อความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพ และลักษณะมุ่งอนาคต และจะส่งผลต่อการมีพฤติกรรมการรักษาความสะอาดร่างกายหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อหาข้อมูลที่น่าจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาและส่งเสริมให้นักเรียนซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าของชาติให้มีพฤติกรรมสุขภาพ โดยเฉพาะพฤติกรรมป้องกันโรคด้วยการรักษาความสะอาดของร่างกายอย่างสม่ำเสมอ เพื่อที่จะได้เติบโตเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ และเป็นส่วนสำคัญที่จะผลักดันให้สังคมไทยเจริญรุดหน้าต่อไป

วัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัย

1. เพื่อศึกษาอิทธิพลของความทันสมัยของพ่อแม่ และวิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน และแบบใช้เหตุผลที่มีต่อความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพและลักษณะมุ่งอนาคต
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพ และลักษณะมุ่งอนาคตที่มีต่อพฤติกรรมการรักษาความสะอาดร่างกาย
3. เพื่อศึกษาอิทธิพลทางอ้อมของความทันสมัยของพ่อแม่ และการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน และแบบใช้เหตุผลที่มีต่อพฤติกรรมการรักษาความสะอาดร่างกาย โดยผ่านตัวแปรความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพและลักษณะมุ่งอนาคต

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัยมีดังนี้คือ

1. ทำให้ทราบถึงอิทธิพลของความทันสมัยของพ่อแม่ และวิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่เป็นชาวเขาเผ่าเย้า ที่มีต่อความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพ และลักษณะมุ่งอนาคตของลูก อันจะเป็นแนวทางในการแสวงหาวิธีการที่เหมาะสมที่จะช่วยส่งเสริมให้เด็กนักเรียนชาวเขาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพและลักษณะมุ่งอนาคตต่อไป

2. ทำให้ทราบถึงอิทธิพลของความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพ และลักษณะมุ่งอนาคตที่มีต่อพฤติกรรมการรักษาความสะอาดร่างกายของนักเรียนชาวเขา เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมให้เด็กนักเรียนชาวเขาเผ่าเข้ามามีพฤติกรรมรักษาความสะอาดร่างกายเป็นประจำ

3. ทำให้ทราบถึงอิทธิพลของความทันสมัยของพ่อแม่ และการอบรมเลี้ยงดู โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสลับส่นุน และแบบใช้เหตุผลที่ส่งผลทางอ้อมต่อพฤติกรรมรักษาความสะอาดร่างกาย ทำให้ทราบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุในการมีพฤติกรรมรักษาความสะอาดร่างกายได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

4. เพื่อเป็นพื้นฐานของการศึกษาวิจัยต่อไปในอนาคต

สมมติฐานการวิจัย

1. ความทันสมัยของพ่อแม่มีอิทธิพลทางตรงต่อความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพ ลักษณะมุ่งอนาคต และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมรักษาความสะอาดร่างกาย โดยส่งอิทธิพลผ่านตัวแปรความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพ และลักษณะมุ่งอนาคต

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสลับส่นุน และใช้เหตุผลมีอิทธิพลทางตรงต่อความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพ ลักษณะมุ่งอนาคต และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมรักษาความสะอาดร่างกาย โดยส่งอิทธิพลผ่านตัวแปรความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพ และลักษณะมุ่งอนาคต

3. ความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพ และลักษณะมุ่งอนาคตมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมรักษาความสะอาดร่างกาย

ขอบเขตการศึกษาคำวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงอิทธิพลของความทันสมัยของพ่อแม่ที่มีต่อลักษณะมุ่งอนาคต และความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพของลูก ศึกษาอิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสลับส่นุน และแบบใช้เหตุผลที่มีต่อความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพ และลักษณะมุ่งอนาคตของลูก และศึกษาอิทธิพลของความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพ และลักษณะมุ่งอนาคตที่มีต่อพฤติกรรมรักษาความสะอาดร่างกาย รวมทั้งศึกษาอิทธิพลทางอ้อมของความทันสมัยของพ่อแม่ และวิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสลับส่นุน และแบบใช้เหตุผลที่มีต่อพฤติกรรมรักษาความสะอาดร่างกายกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นนักเรียนชาวเขาเผ่าเข้า

ชั้น ป.5 ป.6 ทั้งหญิงและชาย ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เฉพาะโรงเรียนที่ประกอบด้วยนักเรียนที่เป็นชาวเขาเผ่าเย้า ทั้งหมด อันได้แก่ โรงเรียนบ้านใหม่ร่มเย็น โรงเรียนบ้านปางถ้ำ โรงเรียนบ้านต้นผึ้ง และ โรงเรียนบ้านสบตุ๋นศรีราษฎร์สงเคราะห์ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2541 จำนวน 124 คน

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

ความทันสมัยของพ่อแม่ หมายถึง การรับรู้ของนักเรียนถึงการประพฤติปฏิบัติของพ่อแม่ทั้งที่มีความเกี่ยวเนื่องและไม่เกี่ยวเนื่องกับตัวนักเรียน ในทำนองที่พ่อแม่มีการเปิดใจกว้าง ยอมรับสถานการณ์และนวัตกรรมที่แปลกใหม่ เชื่อถือในประสิทธิภาพของวิทยาการทางด้านวิทยาศาสตร์และการแพทย์ เมื่อเกิดการเจ็บป่วยหรือประสบปัญหายุ่งยากในชีวิต แทนการเชื่อเรื่องผีหรือหมอผี เห็นความสำคัญของการศึกษา สนใจติดตามข่าวสารบ้านเมือง สนใจและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนและราชการ รวมทั้งการที่พ่อแม่ชักจูงลูกให้มีพฤติกรรมต่าง ๆ เช่นที่กล่าวมาแล้วด้วย วัดได้จากแบบวัดความทันสมัยของพ่อแม่ตามการรับรู้ของตนเองที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยความทันสมัยของพ่อแม่ในที่นี้ เน้นบริบทที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของพ่อแม่ซึ่งเป็นชาวเขาเผ่าเย้าเป็นสำคัญ

การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน คือ การรับรู้ของเด็กนักเรียนถึงการปฏิบัติของบิดามารดา ผู้เลี้ยงดู ที่มีต่อตนเองไปในการทำงานที่รัก ยอมรับ ให้ความสนิทสนม เป็นกันเองกับบุตร ให้ความสนใจ เอาใจใส่ และให้บุตรมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของตนในชีวิตประจำวัน

การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล คือ การรับรู้ของเด็กนักเรียนถึงการปฏิบัติของบิดามารดา ผู้เลี้ยงดู ที่มีต่อตนเองไปในการทำงานที่มีเหตุผลสมควร หมายความว่าบิดามารดาได้ให้คำอธิบายแก่ตนในขณะที่สนับสนุนหรือห้ามปรามไม่ให้ตนกระทำสิ่งต่าง ๆ มีการลงโทษตามสมควรกับความผิดของบุตร โดยบุตรรับรู้ว่าบิดามารดาไม่ได้ใช้อารมณ์เข้ามามี อิทธิพลในการปฏิบัติต่อตน และตลอดจนบิดามารดา ผู้เลี้ยงดู มีความสม่ำเสมอในการปฏิบัติต่อตน

การอบรมเลี้ยงดูทั้ง 2 แบบ วัดได้โดยใช้แบบวัดการอบรมเลี้ยงดูตามการรับรู้ของตนเองของ อรพินทร์ ชูชม และอัจฉรา สุขารมณี (2532)

ความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพ หมายถึง ความคาดหวังหรือความเชื่อว่าการที่ตนจะมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงหรือไม่นั้น เป็นเพราะความสามารถและการกระทำของตน และเชื่อว่าตนสามารถหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บได้จากการดูแลสุขภาพของตนเองให้ถูกสุขลักษณะ แทนการเชื่อว่าการที่ตนจะมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงหรือไม่นั้นเป็นเพราะผู้อื่น โชคชะตา หรือความบังเอิญ ความเชื่ออำนาจภายในตนด้านสุขภาพดังกล่าววัดได้จากแบบวัดความเชื่ออำนาจภายในภายนอกตนด้านสุขภาพ ของ อุบล เลี้ยววาริน (2534)

ลักษณะมุ่งอนาคต หมายถึง ความสามารถในการคาดการณ์ไกล และวางแผนเพื่อรองรับผลดี หรือป้องกันผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งเป็นการแสดงถึงลักษณะนิสัยของบุคคลว่าสามารถอดได้รอได้ สามารถควบคุมพฤติกรรมของตน และดำเนินการไปสู่เป้าหมายที่ตนต้องการได้มากน้อยเพียงใด วัดได้จากแบบวัดลักษณะมุ่งอนาคต ซึ่งผู้วิจัยร่วมกับ ลัดดา ทวี (2540) สร้างขึ้น

พฤติกรรมการรักษาความสะอาดร่างกาย หมายถึง การรายงานของนักเรียนถึงการกระทำเพื่อรักษาความสะอาดส่วนต่าง ๆ ของร่างกายตนเอง วัดได้โดยใช้แบบรายงานการรักษาความสะอาดร่างกายตนเองของนักเรียน ซึ่งผู้วิจัยร่วมกับ ลัดดา ทวี (2540) สร้างขึ้น